

Josefína Jírová, Svatební rituál jako přelom v životě muže a ženy (Norma a realita raně novověké šlechty). Bakalářská práce. Praha, FHS UK 2013, 72 s.

Oponentský posudek

Předmětem předložené bakalářské práce Josefíny Jírové je svatební rituál v prostředí raně novověké šlechty. V úvodních kapitolách se autorka zabývá původem a funkcí manželství a teoretickým vymezením přechodového rituálu. Těžiště práce tvoří čtvrtá kapitola rozdělená v intencích van Gennepova modelu na tři fáze: stav panenský – stav panický, svatba a její tradice a stav manželský. Pramennou základnu práce tvoří texty zveřejněné v edicích Jany Ratajové, Lucie Storchové a Pavla Marka.

Ocenit je třeba přehledné rozčlenění tématu, jasnost výkladu, zvládnutí rozsáhlého spektra literatury a poměrně dobré stylistické schopnosti autorky.

K práci mám několik zásadních kritických připomínek. Na prvním místě je třeba uvést, že práce v některých aspektech nesplňuje požadavky kladené na bakalářskou práci, tj. schopnost studenta formulovat problémy v podobě výzkumných otázek a na základě zvolené metody provést analýzu reprezentativního vzorku pramenů. Je zřejmé, jak ukáží dále, že autorka není dostatečně obeznámena s podstatou historické práce a s aplikací jejích metod na konkrétní pramenný materiál. V práci chybí formulace výzkumných otázek a kapitoly o metodách a kritickém zhodnocení literatury a pramenů, které má pro následnou interpretaci klíčový význam. Je pravda, že místy se v práci vyskytují kritické výtky k literatuře (např. na s. 17), nejde však o ucelenou a promyšlenou kritiku všech použitých zdrojů. Místo toho se autorka spokojila s přehledným, víceméně bezproblémovým výkladem dané problematiky na úrovni popularizačního textu. Problém je v tom, že práce nevychází primárně z analýzy pramene, jak je u odborných historických textů běžné, ale že prameny autorce spíše slouží jen pro dokreslení dané teze, takže takový výklad zůstává na povrchu, závěry jsou obecné a reprodukují jen stávající stav poznání. Svou roli jistě sehrál i chvat, v němž byla práce napsána, jak je to zřejmé z poměrně častého výskytu překlepů a gramatických chyb (zejména i/y a čárky).

Deklaruje-li autorka svou práci jako historicko-antropologickou, pak se v teoretických východiscích nemusela omezit jen na třífázové členění přechodového rituálu, ale mohla připomenout i další myšlenku Arnolda van Gennepa, že totiž liminární období může v rámci obřadu získat určitou autonomii, kterou dále rozvedl Victor Turner. Bylo na místě ověřit na

konkrétních historických pramenech platnost Turnerovy teze o tom, že vzájemný vztah osob je v liminárním období založen na rovnosti a jisté posvátnosti, a zkoumat, zda byl svatební rituál představením nebo divadlem a jakou roli v něm hrála negace předchozí struktury. Problém je v tom, že autorka nedokáže aplikovat teorii na konkrétní historický pramen, teorie a analýza pramene se vzájemně neprolínají.

Metodická bezradnost je patrná zejména v práci s prameny. Autorka využívá různé typy písemných pramenů (osobní, normativní a narativní), nezamýšlí se však nad jejich rozdílnou výpovědní hodnotou z hlediska pojetí svatebního obřadu jako přechodového rituálu. Použité prameny nezasazuje do širších souvislostí. Nestačí konstatovat jen to, kdo a co napsal, je také třeba se ptát, jaký byl rámec dobového diskursu, s jakým záměrem a pro jakou cílovou skupinu byly texty psány, z jakých zdrojů autor čerpá, kým se inspiruje a proč. Vyjadřují uvedené ukázky většinový názor doby, nebo jde spíše o stanoviska ojedinělá? Jak se vztahují k šlechtickému, resp. měšťanskému prostředí? Žádnou z těchto otázek si autorka neklade. Postrádám rovněž uvedení kritérií, podle nichž byly prameny vybrány.

Za zásadní chybu považuji fakt, že Jírová vůbec nebere v potaz konfesijní rozrůznění šlechty na přelomu 16. a 17. století a neklade si otázku, jaký byl rozdíl mezi protestantským a potridentským katolickým pojetím manželství. Autorka pojednává o panenství/panictví a manželství výhradně na základě protestantských moralistních textů (Lukáš Martinovský, Jan Kocín z Kocinétu, Jan Hervicius, Havel Žalanský), naproti tomu korespondence Polyxeny a Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic, jejíž rozbor patří k nejzajímavějším částem práce (s. 52-60), je spjata s katolickým prostředím. Přitom se nabízelo využít ze stejné edice Jany Ratajové a Lucie Storchové také spis katolického autora Daniela Hussonia Pacovského *Zahrada panenská* z roku 1630, jenž má úzkou vazbu k barokní hagiografické produkci. Taková komparace by byla užitečná zejména proto, že vlivná vysoká šlechta v českých zemích na přelomu 16. a 17. století byla katolického vyznání. Rozdíly jsou přitom evidentní. Chápání panenství jako životní fáze mladé dívky před vstupem do manželského stavu je vlastní protestantskému modelu, Hussoniův spis je naopak oslavou asketického panenství a panictví. Protestantské pojetí představuje podle Ratajové měšťanský model panenství, který je sice přísnější a mravně náročnější, přesto má již od svého počátku zásadní výhrady k praxi katolické askeze. Naproti tomu pro Polyxenu a jejího manžela byla závazná představa panenského celibátu, který vyžaduje nadpřirozená charisma, jakkoli není pochyb o tom, že oba tyto modely se v uvedených textech propojují a prostupují, což je dáno obdobnou

argumentací – navíc právě protestantská tradice plně navazuje na patristickou teologii a vizi stálého panenství nezpochybňuje. V panenských diskurzích uvedených v edici Jany Ratajové a Lucie Storchové se tak setkáme jak s obrazem a ideálem ctnostné panny, tak i budoucí manželky (rozšafné hospodyně), jako i s jejich odvrácenými póly (tzn. pošetilá panna či špatná hospodyně). Texty tedy slouží jako specula – zrcadla, podle kterých by se raně novověká žena měla chovat. Nejsou však odrazem dobové reality. Dokladem toho, že si autorka není vědoma těchto konfesijních souvislostí, je i kontradiktorní pozice, do níž staví protestanty a humanisty (s. 51), aniž bere v potaz, že také humanisté mohli být a byli protestantského vyznání a že jde spíše o spor mezi protestanty a katolíky.

K obsahovým nedostatkům drobnějšího rázu patří fakt, že název práce se časově nekryje plně s obsahem. Jírová se nevěnuje celému ranému novověku, ale jen období na přelomu 16. a 17. století, barokní a osvícenské modely pomíjí. O metodické bezradnosti svědčí fakt, že místo analýzy a následné interpretace se autorka často uchyluje k pouhému přetlumočení obsahu, což platí jak u literatury, tak u pramenů. Vadí mi i několikeré opakování známých skutečností při výkladu podoby svatebního rituálu. V odkazech na literaturu postrádám zásadní práci Marcela Mause *Esej o daru*, po jejímž přečtení by autorka nemohla psát o stále nestanoveném významu darů (s. 37). Lákavé srovnávání minulosti se současností (s. 19, 26, 32) je v odborném diskurzu považováno za násilné aktualizace. Historické fenomény je vždy nutné vykládat z možností a limitů doby samotné. V úvodu autorka prohlašuje, že jí jde o konfrontaci ideální a reálné podoby svatebního rituálu (s. 2), v závěru práce se však nic o výsledcích této konfrontace nedovídáme.

K formálním chybám patří nejednotnost v odkazech na literaturu: autorka občas uvádí u titulu pouze místo vydání (pozn. 45), občas pouze nakladatelství (pozn. 46) a jindy zas oba údaje zároveň (pozn. 47). Chybí odkazy na stránky u všech uváděných pramenů. Údaje o cenách a mzdách jsou doplněny nevhodným odkazem na webovou stránku obce Bílý Újezd (s. 9, pozn. 40), místo toho bylo na místě citovat například práci Jiřího Sejbala *Základy peněžního vývoje*. Sola scriptura, důležitá zásada protestantské teologie, neznamena česky samotné místo (s. 11), ale samotné Písmo, jak ostatně vyplývá z kontextu. Na s. 51 byly použity dvakrát ve dvou různých odstavcích zcela stejné věty začínající slovem diskurs. V seznamu literatury jsou uvedeny dva italské tituly. Je otázkou, zda je autorka skutečně četla. Určité pochybnosti vzbuzuje fakt, že tam, kde jsou citovány (např. pozn. 61), chybí odkazy na konkrétní stránky.

Jakkoli jsou vyjadřovací prostředky Josefíny Jírové na dobré úrovni, místy se nevyhne nelogickým spojením, archaismům a neologismům, jež do odborného textu nepatří: společenský spletenec (s. 4), příkaznost (s. 22, 26), úhlavní aktér (s. 13), kontura dopisů (s. 54), chybnému ohýbání slov: v rámci něj místo v jeho rámci (s. 15) či špatnému časování: vyzdvihává místo vyzdvihuje (s. 20, 34). Vyskytují se i překlipy měnící význam vět (s. 6, 33). Užití nevhodných výrazů na určitých místech ztěžuje srozumitelnost textu: „Pojítkem, které *protkává* všechny panenské ctnosti,...“ (s. 20); „volba budoucího partnera *lpěla* na rozhodnutí muže“ (s. 27); „ovdovělé ženy se dostávaly pod *rysí oko* společnosti“ (s. 31); „Na jedné straně byla svobodná, bez manžela, díky čemuž *nad ní vyvstával potenciál vzniku dalšího manželství*“ (s. 34). Ve významové kontradikci jsou vedle sebe postaveny věty ve čtvrtém odstavci na s. 31. Na větu o tom, že šlechtici uzavírali manželství po smrti svých žen, nelogicky navazuje tvrzení „Nebylo tedy výjimkou, že žena v poměrně nízkém věku ovdověla.“ Podobně nepřesná je i jiná formulace „Svatební oslavy byly finančně značně nákladné, a to i v případě šlechty“ (s. 19), která implikuje představu, jako by šlechtické svatební obřady byly zpravidla lacinou záležitostí.

Ze všech uvedených důvodů navrhuji hodnotit předloženou bakalářskou práci Josefíny Jírové známkou slabá 3.

V Praze 9. 6. 2013

PhDr. Roman Zaoral
Historický modul FHS UK